

Penilaian dan Pensijilan bagi Muzik Tradisional Malaysia Berdasarkan Model Peperiksaan Muzik Bergred Antarabangsa

Assessment and Certification of Traditional Malaysian Music Based on the International Graded Music Exam Model

Zaharul Lailiddin Saidon

Universiti Pendidikan Sultan Idris, Malaysia

Shahanum Mohd Shah

Universiti Teknologi MARA, Malaysia

Abstract

Currently there is no one standard and structured system to evaluate the musical attainment and certification for practitioners of Malaysian traditional music, as opposed to the numerous existing music examinations for Western music. This situation has contributed to a number of problems, including dependence on Western music examinations, which certainly does not assist in the efforts to foster an appreciation of local traditional music among Malaysians. This article reports on a study which was carried out to investigate a structured approach to evaluate the musical attainment of local traditional music practitioners. In addition, this study also aimed to identify issues and considerations to be taken into account in order to establish an examination system for Malaysian traditional music. This study has utilised a qualitative approach. The main methods of collecting data for this study were through interviews and observations. Subjects of the interviews comprised of traditional music practitioners and academics. The data analysis shows that the Malaysian music tradition encompasses a different philosophy on practice compared to the Western music paradigm. Despite the consensus of opinions in many instances, there were some discrepancies between the views of traditional music practitioners interviewed regarding the teaching strategies, assessment and selection of repertoire. This shows a complex task and a major challenge to be faced in designing a curriculum, including the assessment for the various local traditional music genres according to the graded music examination system framework. Based on the analysed data, this study has proposed a model of assessment for Malaysian traditional music, which includes the cognitive, psychomotor, and affective domains.

Keywords *Malaysian Tradisional Music, Non-Western Music, Malay Traditional Music, Graded Music Examination System, Music Assessment*

Abstrak

Ketika ini tidak wujud satu sistem yang berstruktur dan standard untuk menilai pencapaian muzik serta pensijilan untuk pengamal muzik tradisional Malaysia berbanding dengan pelbagai sistem peperiksaan muzik sedia ada untuk muzik barat. Keadaan ini telah menyumbang kepada beberapa permasalahan termasuk kebergantungan kepada peperiksaan muzik barat yang sudah pastinya tidak membantu dalam usaha meningkatkan apresiasi kepada muzik tradisional tempatan dalam kalangan masyarakat Malaysia. Artikel ini melaporkan satu kajian yang telah dijalankan dengan tujuan untuk mengkaji pendekatan yang berstruktur bagi menilai pencapaian pengamal muzik tradisional tempatan. Selain itu, kajian ini turut bertujuan untuk mengenal pasti isu dan pertimbangan yang perlu diambil kira bagi mewujudkan sistem peperiksaan untuk muzik tradisional Malaysia. Kajian ini telah menggunakan pendekatan kualitatif. Kaedah utama pengumpulan data untuk kajian ini adalah melalui temu bual dan pemerhatian. Subjek untuk temu bual terdiri daripada pengamal muzik tradisional dan ahli akademik. Hasil analisis data menunjukkan tradisi muzik Malaysia merangkumi falsafah dan amalan yang berbeza daripada paradigma muzik barat. Di sebalik kesepakatan pendapat dalam banyak hal, wujudnya beberapa percanggahan pandangan di antara pengamal muzik tradisional yang ditemu bual mengenai strategi pengajaran, proses penilaian dan pemilihan repertoire. Justeru menunjukkan kerja yang kompleks serta cabaran besar yang perlu dihadapi dalam mereka bentuk kurikulum termasuk penilaian bagi pelbagai genre muzik tradisional tempatan mengikut kerangka sistem peperiksaan muzik bergred. Hasil daripada data yang dianalisis, kajian ini telah mencadangkan satu model penilaian muzik tradisional Malaysia yang merangkumi domain kognitif, psikomotor dan afektif.

Kata kunci *Muzik Tradisional Malaysia, Muzik Bukan Barat, Muzik Tradisional Melayu, Sistem Peperiksaan Muzik Bergred, Penilaian Muzik.*

Pengenalan

Salah satu isu utama yang digariskan dalam Pelan Tindakan Pembangunan Industri Muzik Malaysia (2011-2013) yang dilancarkan oleh Kementerian Penerangan, Komunikasi dan Kebudayaan, Malaysia (2011) ialah pembangunan modal insan dalam bidang muzik. Salah satu strategi ke arah ini ialah dengan mempunyai mekanisme berciri tempatan untuk menilai pencapaian muzik. Pendidik muzik seperti Ross (2002), Choo (2003) dan Mohd Fadzil & Thia (2005) telah menyuarakan keperluan untuk menubuhkan sebuah badan kebangsaan yang diiktiraf dengan tujuan untuk menyediakan penilaian pencapaian bagi pelajar muzik dengan kurikulum peperiksaan dan bahan tempatan. Malangnya, tiada usaha serius yang pernah diambil oleh mana-mana pihak untuk merealisasikan cadangan itu. Kemungkinan disebabkan jangkaan cabaran sukar serta kekangan yang bakal ditempuhi telah menghalang sebarang percubaan untuk meneruskan idea ini melepasi daripada sekadar peringkat retorik. (Zaharul & Shahanum, 2014)

Peperiksaan muzik bergred telah wujud untuk sekian lama dengan tujuan untuk memberi pengiktirafan ke atas pencapaian dan penetapan standard persembahan muzik. Bermula dengan peperiksaan dalam muzik klasikal barat, kini peperiksaan

bergred untuk muzik popular dan jazz telah juga diperkenalkan. Dalam peperiksaan bergred untuk persembahan muzik, paparan tahap-tahap progresif penguasaan kemahiran, teknik dan pengetahuan membezakan antara pemuzik permulaan dengan pemuzik yang lebih berwibawa. Peperiksaan-peperiksaan bergred ini memerlukan calon membuat persembahan secara langsung. Dalam sistem peperiksaan ini, perbezaan tahap ditentukan oleh kandungan dan hasil. Kandungan ditentukan oleh repertoire terpilih untuk mewakili aras kesukaran yang sesuai untuk sesuatu gred yang dinilai. Manakala hasil ditentukan oleh paparan persembahan yang sepadan atau melebihi daripada tahap penguasaan yang dikehendaki (Robbins, 2007).

Peperiksaan formal untuk muzik tradisional agak sedikit sekiranya dibandingkan dengan pelbagai jenis peperiksaan yang ditawarkan untuk muzik klasikal barat. Soroton literatur menunjukkan bahawa sistem peperiksaan telah diperkenalkan untuk alat dan genre muzik tradisional khususnya muzik India, Cina, Scottish dan Irish. Antara lain ialah *Carnatic Examination System* dan *Taali Foundation Music Examination System* untuk muzik India serta *Irish and Scotish Traditional Music Exam* yang dikelolakan oleh London College of Music. Selain itu terdapat juga peperiksaan bergred muzik Cina yang ditawarkan oleh London College of Music dan *International Examination Board of Chinese Instruments* (IEBCI) yang dikelolakan oleh Beijing University. Peperiksaan-peperiksaan ini adalah sama seperti sistem peperiksaan untuk alat muzik barat kerana menggunakan sistem bergred dan memerlukan permainan repertoire terpilih untuk permainan alat pilihan calon.

Disebabkan ketiadaan badan peperiksaan muzik bergred tempatan maka tidak ada satu bentuk mekanisme berstruktur untuk menanda aras pencapaian muzikal bagi pemain muzik tradisional. Di samping itu, tidak ada sistem yang standard untuk menilai pencapaian muzik serta tidak ada satu bentuk pensijilan bagi pemuzik tradisional berbanding dengan mekanisme yang sedia ada untuk seni muzik barat. Akibatnya amalan bergantung kepada peperiksaan muzik bergred antarabangsa untuk pensijilan muzik masih berterusan walaupun negara telah 58 tahun merdeka. Keadaan ini agak malang kerana di sebalik wujudnya pelbagai bentuk dan alat muzik di Malaysia, namun masih tidak mempunyai satu kurikulum, program latihan dan penilaian yang berstruktur yang dapat diterima secara akademik. Kebergantungan kepada peperiksaan muzik barat sudah pastinya tidak membantu dalam usaha menerapkan apresiasi kepada muzik tradisional tempatan. Akibatnya ialah penekanan berlebihan kepada muzik klasikal dan popular barat sehingga muzik tradisional tempatan seolah terpinggir. (Zaharul & Shahanum, 2014)

Satu sistem yang berstruktur untuk menilai dan menganugerah pensijilan berdasarkan kepada pencapaian dalam tradisi muzik tempatan amat diperlukan bagi menyediakan peluang kepada pemuzik yang terlibat dengan tradisi muzik tempatan untuk menanda aras pencapaian dan memperolehi kelayakan yang sepatutnya yang seterusnya dapat membantu mereka untuk melanjutkan pelajaran serta mendapatkan pekerjaan. Namun demikian, usaha membina satu sistem penilaian untuk muzik tradisional tidaklah mudah serta dipenuhi pelbagai bentuk cabaran dan permasalahan. Dengan wujudnya kepelbagaian dan sifat tersendiri bentuk-bentuk muzik tradisional, pelbagai isu yang perlu dikenalpasti terlebih dahulu serta diperjelaskan sebelum satu kerangka untuk menilai pencapaian dalam permainan muzik secara berstruktur dapat dilaksanakan.

Kajian yang dibincangkan di sini merupakan satu projek perintis bagi mengkaji isu-isu berkaitan seperti penilaian alat solo lawan ensemble, pemilihan repertoire, kriteria penilaian, dan pendekatan terbaik yang sesuai untuk menilai pencapaian muzikal yang perlu diambil kira dalam mengwujudkan satu sistem penilaian serta pensijilan yang berstruktur dan standard untuk muzik tradisional berdasarkan sistem peperiksaan muzik bergred antarabangsa.

Latar Belakang Kajian

Nettl (1985, p.3) menyatakan bahawa fenomena yang paling signifikan dalam sejarah muzik global ialah pengaruh pemikiran muzik barat di seluruh dunia. Dalam kes Malaysia, kesannya adalah agak besar. Pemerintahan kolonial melebihi daripada 400 tahun di negara ini telah meninggalkan kesan mendalam terhadap warisan seni muzik Malaysia. Dalam banyak segi, pemikiran dan amalan muzik semasa masyarakat Malaysia masih berpegang kepada sistem British. Salah satu daripadanya ialah kebergantungan kepada lembaga peperiksaan muzik British seperti Associated Board of Royal Schools of Music (ABRSM) dan London College of Music Examination (LCME). Peperiksaan muzik bergred ini mempunyai sistem yang berstruktur serta menganugerahkan sijil berdasarkan tahap pencapaian individu yang diiktiraf di peringkat antarabangsa. Peperiksaan ini secara tidak langsung disokong oleh pihak universiti dan majikan yang memerlukan kelayakan seumpama ini sebagai salah satu kriteria untuk diterima masuk mengikuti pengajian atau bekerja.

Pada masa ini ABRSM merupakan peperiksaan yang paling popular dan telah mula bertapak dan menjalankan peperiksaan setiap tahun di Malaysia semenjak tahun 1947 lagi (Mohd. Fadzil & Thia, 2005). Menurut Ross (2002), lebih daripada satu juta calon telah mendaftar untuk peperiksaan ABRSM di Malaysia semenjak tahun 1948. Terdapat tidak kurang daripada 3000 orang guru dengan kelayakan ABRSM di Malaysia yang mempunyai kepakaran dalam pengajaran seni muzik barat untuk mengajar mereka yang berminat untuk belajar bermain alat muzik barat (ABRSM, 2005). Jelas sekali peperiksaan muzik adalah industri berjuta-juta ringgit dengan aliran keluar mata wang yang dilaburkan dalam menduduki peperiksaan ini setiap tahun disebabkan ketiadaan lembaga peperiksaan muzik tempatan (Ross, 2002).

ABRSM mempunyai kesan yang ketara kepada budaya muzik masyarakat Malaysia dan seterusnya terhadap persepsi masyarakat Malaysia mengenai pendidikan muzik di sekolah. Wakil ABRSM menjadi pakar rujuk untuk Kementerian Pendidikan dan sering dijemput dalam pelaksanaan pelbagai aktiviti seperti kursus-kursus dalam perkhidmatan yang diadakan untuk guru-guru muzik oleh pusat perkembangan kurikulum terutamanya pada akhir tahun tujuh puluhan dan awal tahun lapan puluhan. Sementara itu, Johami Abdullah (2010) menyatakan bahawa amat jelas bahawa kandungan sukatan pelajaran kurikulum muzik di sekolah-sekolah awam di Malaysia dipengaruhi oleh sukatan ABRSM yang menekankan pengajaran asas-asas muzik barat, notasi, komposer dan repertoire muzik klasikal barat. Ini tidak menghairankan memandangkan semua anggota jawatankuasa kurikulum yang terlibat dalam reka bentuk sukatan pelajaran datang dari tradisi ABRSM yang berlatar belakang muzik barat.

Leung (2003) berpandangan bahawa di negara-negara Asia Barat, tradisi muzik klasikal barat membahayakan kelestarian muzik tradisional tempatan. Hegemoni muzik klasikal barat yang terlalu kuat telah membantutkan kemajuan dan memperlahankan kejayaan usaha memperkenalkan pelbagai tradisi muzik tempatan di sekolah-sekolah awam di Malaysia. Hampir tiga dekad yang lalu Ghouse Nasaruddin (1979, p.463) memberi amaran bahawa Malaysia telah menjadi asing kepada warisan budaya mereka sendiri dan tidak mengenali muzik etnik dan tradisional tempatan. Keadaan ini memang membimbangkan dan jika dibiarkan berpanjangan boleh menjejaskan kelestarian tradisi muzik Malaysia sebagai sebahagian daripada identiti negara budaya. Oleh itu, seperti Ghouse Nasaruddin (1979, p.464) mendesak bahawa terdapat keperluan mendesak untuk tindakan di pihak “kerajaan dan institusi pengajian tinggi untuk mengatasi pelbagai kuasa yang boleh memudaratkan kewujudan dan kemajuan seni tradisional”. Oleh itu adalah tepat pada masanya untuk sistem pemeriksaan muzik Malaysia yang akan ditubuhkan bukan sahaja untuk mengiktiraf pemuzik tradisional Malaysia tetapi juga untuk menggalakkan pembelajaran genre muzik tradisional tempatan. Projek penyelidikan yang dibincangkan dalam kertas ini diharap dapat menjadi perintis ke arah matlamat murni ini.

Metodologi Kajian

Matlamat utama kajian yang dibincangkan ini ialah untuk meneroka pendekatan paling sesuai untuk menilai pencapaian muzikal bagi pemuzik yang terlibat dalam muzik tradisional Melayu. Kajian ini turut bertujuan untuk terlebih dahulu mengenal pasti isu dan pertimbangan yang perlu diambil kira bagi mengwujudkan sistem peperiksaan untuk muzik tradisional Malaysia. Kajian ini telah menggunakan pendekatan kualitatif. Fasa awal kajian ini umumnya adalah kerja meja di mana data sekunder dikumpulkan. Bahan rujukan tentang tradisi pengajaran dan pembelajaran muzik tradisional telah dikumpulkan dari perpustakaan, arkib negara, Kementerian Penerangan, Komunikasi dan Kebudayaan, jabatan-jabatan kesenian negeri, dan Lembaga Peperiksaan Malaysia. Di samping itu, sistem peperiksaan muzik sedia ada bagi kedua-dua tradisi muzik barat dan bukan barat yang dilaksanakan di negara-negara lain telah dianalisis.

Fasa kedua penyelidikan ini telah dijalankan dalam bentuk kajian lapangan. Tumpuan adalah kepada kerja mengumpul dan menganalisis data tentang bagaimana pelbagai genre muzik tradisional tempatan diajar, dipelajari dan dipersembahkan. Di samping itu, elemen dalam sistem peperiksaan muzik seperti kriteria penilaian, repertoir, kandungan, latihan untuk pemeriksa telah juga dikumpulkan dan dianalisis. Untuk tujuan ini, temu bual telah dijalankan dengan ahli akademik dan pengamal muzik tradisional. Pemerhatian ke atas amalan pengajaran dan pembelajaran serta persembahan telah didokumenkan dalam bentuk nota lapangan dan rakaman audio visual.

Fasa ketiga kajian ini telah memberi tumpuan kepada kerja-kerja transkripsi dan analisis data temu bual dan nota lapangan termasuk repertoir dan kaedah pengajaran. Akhir sekali, fasa keempat adalah penulisan laporan penyelidikan.

Kaedah Memungut Data

Kaedah utama pengumpulan data untuk kajian ini adalah melalui temu bual. Responden untuk temu bual terdiri daripada pengamal muzik tradisional dan ahli akademik. Temu bual telah dijalankan untuk mengenal pasti pelbagai genre tradisi muzik tempatan, bagaimana sesuatu tradisi muzik diamalkan, cara mengajar dan belajar, dan bagaimana dipersembahkan. Di samping itu, tujuan temu bual adalah untuk mengenal pasti elemen-elemen penilaian seperti riteria untuk penilaian, repertoir, kandungan, latihan dan pemeriksa.

Pengumpulan data telah dijalankan di lokasi-lokasi terpilih di Malaysia dan Indonesia. Pengumpulan data di Indonesia difikirkan perlu kerana banyak tradisi muzik di Malaysia mempunyai asal usul di Indonesia di mana terdapat budaya yang mantap dari segi pengajaran, cara persembahan dan menilai muzik tradisional.

Data yang dikumpul melalui pemerhatian telah digunakan untuk menyokong data yang dikumpul melalui temu bual. Pemerhatian pengajaran dan amalan pembelajaran serta persembahan telah didokumenkan dalam bentuk nota lapangan dan rakaman audio visual. Jadual 1 di bawah menunjukkan butiran jenis muzik tradisional diperhatikan dan lokasi di mana pemerhatian telah dijalankan:

Jadual 1 Perincian Pemerhatian

Tarikh pemerhatian	Jenis amalan muzik tradisional yang diperhatikan	Lokasi amalan muzik yang diperhatikan
15 Jan 2013	Wayang Kulit	Tanjong Malim, Perak
15 Jan 2013	Gamelan	Tanjong Malim, Perak
22 Jan 2013	Caklempong	Tanjong Malim
23 Jan 2013	Gendang Melayu	Tanjong Malim
15 Jun 2013	Gamelan	Shah Alam, Selangor
26, 27, 28 Feb 2013	Gamelan	Yogyakarta, Indonesia
27 Feb 2014	Gamelan	Bali, Indonesia
7 Oktober 2014	Gendang Melayu	Kota Bharu, Kelantan
20 Ogos 2013	Gendang Melayu	Shah Alam, Selangor

Peserta Kajian

Para peserta untuk kajian ini adalah pengamal muzik tradisional dan ahli akademik. Pengetahuan, pengalaman dan penglibatan secara langsung sebagai pengamal dan / atau ahli akademik adalah penting untuk tujuan kajian dan menjadi kriteria utama untuk memilih mereka sebagai peserta untuk kajian ini. Menurut Gall et al. (2007), peserta kajian perlu dipilih dalam kalangan orang-orang yang mempunyai kelayakan yang sesuai. Bagi tujuan kajian ini, semua pengamal yang dipilih mempunyai lebih daripada 15 tahun pengalaman sebagai pemuzik genre muzik tradisional. Sementara itu semua akademik yang dipilih untuk kajian ini mempunyai lebih daripada 10 tahun pengalaman.

Prosedur persampelan bertujuan telah diguna pakai bagi kajian ini kerana dianggap sebagai pilihan yang paling sesuai kerana peserta yang dipilih, seperti yang disarankan oleh Creswell (2003) adalah mereka yang sedia maklum serta memahami permasalahan

kajian dan fenomena kajian ini. Seramai 19 pengamal muzik tradisional dan ahli akademik di Malaysia dan Indonesia telah dikenal pasti dan dipilih sebagai peserta kajian seperti yang ditunjukkan dalam Jadual 2 di bawah. Pengamal yang ditemuramah adalah pemuzik yang turut mengajar genre muzik tradisional dalam suasana formal dan tidak formal. Sementara itu, ahli akademik yang terpilih terdiri daripada pensyarah universiti yang mengajar genre muzik tradisional di institusi masing-masing. Umur, jantina dan etnik para peserta adalah tidak relevan untuk tujuan kajian ini, dan oleh itu tidak dilaporkan di sini.

Jadual 2 Butiran Temu bual

Subject	Practioner/ Academician	Types of Traditional Music Practiced	Place of Practice
1	Pengamal	Gendang Melayu	Tanjong Malim, Perak.
2	Pengamal	Gendang Melayu	Tanjong Malim, Perak.
3	Pengamal	Gendang Melayu	Shah Alam, Perak.
4	Pengamal	Gendang Melayu	Kota Bharu, Kelantan.
5	Pengamal	Wayang Kulit	Kota Bharu, Kelantan.
6	Pengamal	Wayang Kulit	Kota Baharu, Kelantan.
7	Pengamal	Wayang Kulit	Shah Alam, Selangor.
8	Ahli akademik	Caklempong	Tanjong Malim, Perak.
9	Pengamal	Caklempong	Seremban, Negeri Sembilan.
10	Pengamal	Caklempong	Seremban, Negeri Sembilan.
11	Ahli akademik	Caklempong	Yogyakarta, Indonesia
12	Ahli akademik	Gamelan	Tanjong Malim, Perak
13	Ahli akademik	Gamelan	Yogyakarta, Indonesia
14	Ahli akademik	Gamelan	Yogyakarta, Indonesia
15	Pengamal	Gamelan	Yogyakarta, Indonesia
16	Pengamal	Gamelan	Bali, Indonesia
17	Pengamal	Gamelan	Bali, Indonesia
18	Pengamal	Gamelan	Bali, Indonesia
19	Pengamal	Gamelan	Bali, Indonesia

Prosedur Temu Bual

Temu bual satu-sama-satu telah dijalankan dengan pengamal muzik tradisional dan ahli akademik. Seperti yang dicadangkan oleh Miles & Huberman (1994), kajian ini telah menggunakan protokol temu bual yang mengandungi soalan separa berstruktur dalam memastikan tumpuan untuk pengumpulan data yang sesuai untuk kajian. Temu bual dirakam menggunakan perakam digital dan juga secara bertulis. Maklumat yang dikumpul daripada peserta telah disalin dan laporan naratif telah diberikan kepada para peserta untuk mendapatkan pengesahan mereka dan untuk membetulkan apa-apa kesilapan fakta seperti yang dicadangkan oleh Kvale (1996).

Kesahan dan Kebolehpercayaan

Protokol temu bual separa berstruktur telah dibina untuk tujuan kajian. Soalan temu bual adalah berdasarkan kepada tinjauan literatur tentang bagaimana muzik tradisional Melayu yang diajar, belajar, dan dipersembahkan. Di samping itu, soalan temu bual telah dibina untuk mengenal pasti elemen-elemen di dalam sistem peperiksaan muzik seperti kriteria untuk penilaian, repertoire, kandungan, latihan pemeriksa.

Dalam usaha untuk menentukan kebolehpercayaan dan kesahan soalan temu bual, maklum balas diperolehi daripada dua orang ahli akademik dan juga penyelidik yang sangat berpengalaman daripada Universiti Pendidikan Sultan Idris dan Universiti Teknologi MARA. Setiap satu daripada soalan temu bual telah dianalisis dengan teliti, dibincangkan, dan disunting berdasarkan maklum balas sebelum dimuktamadkan.

Triangulasi telah digunakan untuk mengekalkan kredibiliti kajian (Lincoln & Guba, 1985), di mana dua jenis telah digunakan dalam kajian ini iaitu (i) Triangulasi data yang dikumpul telah diperolehi daripada analisis dokumen, temu bual, dan pemerhatian. (ii) Triangulasi dengan petikan kenyataan peserta semasa temu bual dibandingkan dengan amalan sebenar muzik tradisional Melayu yang diperhatikan.

Bagi mengelakkan bias peribadi penyelidik, para peserta telah diberikan laporan naratif daripada temu bual yang membolehkan mereka untuk mengesahkan dan membetulkan sebarang kesilapan fakta sebelum maklumat yang dikumpul digunakan untuk kajian ini. Proses ini telah dijalankan untuk memastikan keesahan tafsiran penyelidik terhadap data yang dikumpulkan. Seperti yang dicadangkan oleh Lincoln & Guba (1985), proses ini memerlukan pengkaji untuk merujuk kepada setiap tafsiran data kepada pemberi maklumat asal untuk diperbetulkan, diperjelaskan, dihuraikan, dilanjutkan dan juga dihujah mengenai data yang baru muncul supaya maklumat yang diperolehi adalah lebih konkrit.

Analisis Data

Kajian ini telah menggunakan pendekatan kualitatif. Menurut Morse & Field (1995), dalam kajian kualitatif, teori akan muncul semasa dan selepas proses analisis data. Data yang diperolehi dalam kajian ini telah dianalisis seperti yang dicadangkan oleh Miles & Huberman (1994) yang terdiri daripada (i) menemui pola dan tema bagi mengkategorikan corak atau topik dalam persepsi peserta, (ii) membanding beza untuk menggambarkan persamaan dan perbezaan dan (iii) menggolong butir-butir menjadi umum.

1. Menemui pola dan tema

Menurut Miles & Huberman (1994), kemunculan persamaan, ketidaksamaan dan kelaziman meningkatkan penemuan corak dan tema. Untuk kajian ini, maklumat yang dikumpul daripada temu bual dan pemerhatian memaparkan persamaan, ketidaksamaan, dan kelaziman dalam amalan persembahan, pengajaran dan pembelajaran genre muzik tradisional Melayu.

2. Membanding beza

Menurut Miles & Huberman (1994), perbandingan data mengenai aktiviti dan kes telah dijalankan untuk menunjukkan persamaan dan ketidaksamaan atau ciri-ciri yang berbeza daripada aspek-aspek yang dikaji sebelum membuat apa-apa kesimpulan. Kajian ini telah membanding beza maklumat yang diperolehi daripada temu bual dengan data yang diperolehi daripada pemerhatian amalan persembahan, dan pengajaran dan pembelajaran muzik tradisional.

3. Menggolong butir-butir menjadi umum

Menimbangkan butir-butir ke dalam spektrum klasifikasi yang lebih luas dikatakan menjadi aktiviti konseptual dan hipotetikal dimana penyelidik, berulang-alik antara data peringkat pertama dengan kategori umum yang muncul dan membangun melalui lalaran berturut-turut sehinggalah kategori telah tepu (Glaser, 1978) yang dipetik dalam Miles & Huberman, (1994, p.256). Oleh itu dalam kajian ini, data telah dikumpul dan butir-butir secara umumnya dikategorikan. Sebagai contoh, jika peserta yang ditemui menyatakan bahawa pengajaran mereka memberi penekanan kepada kemahiran aural, kemahiran mendengar, demonstrasi dan imitasi, mendengar dan imitasi, pengulangan sehingga seseorang itu hafal, kenyataan-kenyataan ini dikategorikan sebagai signifikannya pembelajaran secara hafalan.

Menyusun dan Mengatur Data

Data yang dikumpul telah disusun dan dianalisis menggunakan *pattern-coding* seperti yang dicadangkan oleh Miles & Huberman (1994). *Pattern-coding* memandu proses analisis data untuk kajian ini supaya menjadi lebih berfokus dengan menyalurkan data kepada unit yang lebih kecil. Miles & Huberman (1994) mentakrifkan kaedah menghimpun segmen yang disemak ke dalam jumlah set dan topik yang lebih kecil berdasarkan kategori yang dibentuk dan direkodkan. Analisis data dan proses pengekodan bermula sebaik sahaja selepas kerja lapangan yang pertama yang terdiri daripada beberapa temu bual dan pemerhatian dengan mengkaji persamaan idea. Sebagai contoh, pandangan-pandangan mengenai kepentingan pembelajaran hafalan, bermain dengan jiwa dan rasa, dan keperluan untuk mempelajari semua alat muzik dalam sesebuah ensembel. Semua data daripada temu bual dan pemerhatian telah dianalisis dan dibandingkan dengan menggunakan prosedur analisis data Huberman yang menyokong dan mengukuhkan kedua-dua dapatan serta meningkatkan kesahan data. Proses ini telah dimuktamadkan apabila kelihatan seperti tidak ada kategori baru yang muncul daripada data (Lincoln & Guba, 1985).

Dapatan dan Perbincangan

Kajian ini telah dijalankan atas premis dua persoalan kajian. Persoalan kajian pertama bertujuan untuk mengenal pasti isu-isu dan pertimbangan yang perlu diambil kira dalam mewujudkan sistem pemeriksaan untuk muzik tradisional Melayu. Manakala persoalan kedua adalah berkaitan dengan penggubalan mekanisme yang berstruktur untuk menilai pencapaian muzik bagi pemuzik yang terlibat dalam muzik tradisional Melayu. Hasil kajian ini telah diperolehi melalui analisis data daripada temu bual, pemerhatian dan nota kerja lapangan penyelidik. Data yang dipunggut telah dianalisis dan dikategorikan dengan mematuhi prosedur analisis data oleh Miles dan Huberman (1994) iaitu untuk mengkategorikan pola atau corak mengikut persepsi responden, membanding beza untuk menggambarkan persamaan dan perbezaan, dan menggolong butir-butir menjadi umum.

Data yang dikumpul telah diklasifikasikan kepada dua kategori utama dan beberapa sub-kategori. Kategori pertama adalah mengenai pendapat pengamal mengenai isu-isu dan pertimbangan yang perlu diambil kira dalam mewujudkan sistem pemeriksaan untuk muzik tradisional Melayu (IP), yang termasuk (a) kaedah pengajaran (KPJ), proses pembelajaran (PP), dan repertoire (R). Kategori kedua adalah mengenai pendapat pengamal mengenai perkara-perkara yang berkaitan dengan penggubalan mekanisme yang berstruktur untuk menilai pencapaian muzik pemuzik yang terlibat dalam muzik tradisional Melayu (MB) termasuk i. Kandungan kurikulum (KK), ii. Kriteria penilaian (KP), iii. Sistem penggredan (SP).

Dapatan Bagi Soalan Kajian 1

Soalan kajian 1 berfokus untuk menjawab persoalan, “Apakah isu dan pertimbangan yang perlu diambil kira dalam mewujudkan sistem pemeriksaan untuk muzik tradisional Malaysia?” Kaedah yang telah digunakan untuk menjawab soalan ini ialah temu bual separuh berstruktur dengan pengamal muzik tradisional, nota kerja lapangan dan pemerhatian terhadap proses pengajaran dan pembelajaran.

Pengajaran. Perkara utama yang disuarakan semua pengamal muzik yang ditemu bual ialah genre muzik tradisional merangkumi falsafah, teori dan amalan yang berbeza daripada paradigma barat. Oleh itu, muzik tradisional Melayu agak berbeza dalam aspek pengajaran, pembelajaran serta cara memahami dan menikmati muzik. Bukan sahaja terdapat pelbagai jenis muzik dalam setiap budaya, tradisi muzik boleh berbeza daripada satu budaya ke budaya yang lain dengan makna yang tersendiri, nilai-nilai, dan fungsi muzik yang juga boleh berbeza. Di samping itu, muzik secara umumnya tidak diberi makna oleh pemuzik; muzik hanya difahami dengan cara dipraktikkan dalam latihan dan semasa persembahan.

Didapati keempat-empat jenis ensemble yang menjadi fokus kajian ini, iaitu gamelan, wayang kulit, caklempong dan pergendangan Melayu mempunyai cara pengajaran dan pembelajaran yang agak berbeza dari lokasi ke lokasi dan dari guru ke guru yang lain. Cara-cara pengajaran dan pembelajaran itu sendiri dipengaruhi oleh budaya serta sarat budaya terutamanya jika diambil dalam lingkungan kontekstradisional muzik berkenaan. Berkenaan dengan pengajaran dan pembelajaran, pengamal muzik amnya menekankan kepentingan aspek psikomotor, kognitif dan afektif. Walaupun aspek-aspek ini adalah sama dengan pengajaran alat muzik barat, perhatian yang diberikan kepada setiap domain, sebagai contoh, boleh dilihat dalam cara yang berbeza.

Semua pengamal muzik tradisional yang ditemu bual menyatakan bahawa pengajaran muzik tradisional harus bermula dengan pengenalan kepada konteks budaya dan pengetahuan latar belakang genre muzik yang berkenaan sebelum berpindah ke komponen praktikal. Ini termasuklah asal-usul dan sejarah, etika dalam amalan persembahan, memperkenalkan pelajar kepada anatomi dan peranan setiap alat muzik dalam ensemble, serta aspek asas penjagaan dan penyelenggaraan alat.

Proses pembelajaran. Data yang dikumpul melalui pemerhatian dan nota lapangan menunjukkan proses pembelajaran biasanya adalah melalui pendekatan adi guru dan pelatih. Secara umumnya pelajar belajar dengan memerhati dan meniru adi guru. Kaedah pembelajaran yang utama ialah dengan memainkan muzik yang diajar dan dipelajari melalui aktiviti praktikal; banyak bergantung kepada teknik pengulangan sebagai kaedah utama pembelajaran. Kemahiran bermain sesuatu alat muzik diperolehi apabila seseorang itu belajar tentang tradisi muzik berkenaan. Tidak seperti mempelajari alat muzik barat, buku kaedah tidak digunakan. Oleh itu, latihan teknikal dalam erti kata barat tidak digunakan dalam proses pembelajaran muzik tradisional.

Dalam tradisi muzik klasik Barat, salah satu aspek yang paling penting dalam amalan muzik dan pembelajaran muzik adalah pembacaan notasi muzik. Oleh yang demikian, bacaan semerta dan kemahiran bermain menggunakan notasi adalah aspek penting yang dinilai dalam peperiksaan muzik bergred antarabangsa. Berbeza dengan muzik tradisional Melayu, pembacaan notasi muzik bukanlah merupakan amalan sebenar kerana tradisi ini adalah berasaskan bunyi dan tidak dinotasikan, walaupun beberapa bentuk notasi boleh digunakan untuk pengajaran di institusi pendidikan formal. Walaupun penggunaan notasi adalah sangat sesuai dan perlu dalam tradisi seni muzik Barat, penggunaannya dalam pengajaran, pembelajaran dan penilaian genre muzik tradisional Melayu, boleh menjejaskan keaslian amalan tradisi seni muzik tempatan.

Bacaan semerta dan kemahiran bermain menggunakan notasi bukannya aspek yang penting dalam amalan muzik tradisional Melayu seperti dalam pengajaran dan pembelajaran permainan alat muzik Barat. Secara tradisional, pembelajaran muzik adalah melalui hafalan. Semua pengamal muzik tradisional yang ditemu bual menyuarakan tentang kepentingan bermain melalui memori supaya para pemuzik boleh bermain dengan ‘jiwa dan rasa’ dan seterusnya meningkatkan kepekaan aural. Walau bagaimana pun pada masa kini terdapat juga segelintir pengamal menggunakan notasi termasuk notasi muzik barat untuk mempercepatkan proses pembelajaran terutamanya dalam persekitaran pendidikan formal. Notasi digunakan sebagai panduan untuk membantu dalam proses pembelajaran muzik.

Repertoir. Dalam peperiksaan muzik bergred, pengetahuan, kefahaman dan kemahiran yang diperlukan pada setiap gred dijalankan secara jelas melalui repertoir yang dipilih untuk diajar dan dinilai (Robbins & Howard, 2007). Pemilihan repertoir perlu mengambil kira tahap pengetahuan dan kemahiran yang perlu dicapai seseorang pemuzik pada sesuatu gred tertentu. Faktor-faktor seperti interaksi teknik, kemahiran, pengetahuan, kesesuaian kandungan, tahap jangkauan dan apa yang harus diajar perlu diambil kira.

Dalam muzik tradisional, muzik tidak dicipta mengikut keupayaan pelajar. Tidak terdapat pembahagian yang jelas di antara repertoir untuk dipelajari oleh kanak-kanak atau untuk orang dewasa. Dari segi tahap kesukaran, walaupun terdapat persetujuan umum dalam kalangan pengamal muzik tradisional yang ditemu bual bahawa pengajaran repertoir peringkat permulaan harus mengikut tahap kesukaran, akan tetapi pengamal mempunyai tafsiran tersendiri terhadap apa yang dikatakan sebagai repertoir yang mudah atau sukar. Pengamal muzik tradisional yang ditemu bual melihat

dari segi panjang lagu, bentuk, kerumitan irama dalam melodi, kerumitan bahagian gendang, atau aspek improvisasi. Di samping itu, sifat tersendiri bentuk seni dan gaya separa improvisasi yang terdapat dalam amalan muzik tradisional memerlukan aspek ini sebagai salah satu kriteria penilaian. Bagaimanapun terdapat perbezaan pendapat oleh pengamal Wayang Kulit yang ditemu bual di mana mereka mengajar repertoir mengikut urutan lagu dalam persembahan wayang kulit yang agak bertentangan dengan tahap kesukaran mudah ke sukar.

Komponen afektif. Sebagai tradisi lisan, umumnya muzik adalah dalam fikiran pemuzik dan mengawal amalan pemuzik. Muzik diekspresikan secara berbeza oleh setiap individu. Oleh itu, ekspresi merupakan satu komponen yang penting dalam pengajaran muzik tradisional Melayu. Semua pengamal yang ditemu bual bersependapat tentang kepentingan 'rasa dan jiwa' dalam permainan muzik. Pada pandangan mereka, 'rasa dan jiwa' hanya boleh dicapai melalui pemahaman yang baik tentang tradisi muzik dan juga melalui teknik yang sesuai untuk bermain bagi mendapatkan sentuhan yang betul. Di samping itu, semua pengamal muzik tradisional yang ditemu bual menekankan permainan melalui pendengaran sebagai penting dalam mencapai 'rasa dan jiwa'.

Permainan muzik tradisional merupakan aktiviti bekerjasama dan saling bergantung. Namun demikian, interaksi secara lisan agak terhad semasa proses pembelajaran. Sebaliknya, bentuk komunikasi muzik bukan lisan, seperti isyarat mata dan isyarat tangan digunakan untuk memudahkan proses pembelajaran. Satu rupa bentuk kemasyarakatan tercipta yang terikat oleh keperluan mendengar antara satu sama lain. Oleh kerana gamelan diajar secara kumpulan, semua ahli kumpulan bertanggungjawab menterjemahkan pengetahuan muzik mereka ke dalam bunyi muzik yang dihasilkan. Permainan gamelan juga bersifat komunal dalam erti kata sekiranya seorang pemain tidak hadir, seorang ahli lain boleh mengambil alih tempat pemuzik yang tidak hadir. Justeru, inilah satu lagi sebab mengapa pemain gamelan perlu tahu bagaimana untuk memainkan semua alat yang terdapat dalam ensembel gamelan. Sikap, ekspresi (penjiwaan), kerjasama, persefahaman, kesepaduan, interaksi pemain dan ketangkasan adalah kata kunci yang digunakan oleh pengamal apabila membincangkan muzik tradisional Melayu.

Jenis-jenis ensembel dan konteks pengajaran. Isu berulang yang dibangkitkan oleh semua pengamal yang ditemu bual adalah pertimbangan jenis ensembel dan konteks pengajaran dan pembelajaran muzik tradisional termasuk bentuk penilaian. Kedua-dua jenis genre muzik tradisional yang dikaji iaitu Gamelan dan Caklempong adalah dalam sistem ensembel. Begitu juga pergendangan Melayu juga berfungsi dalam genre yang berasaskan ensembel. Dalam hal Gamelan dan Caklempong, semua pengamal ditemu bual berpendapat bahawa pelajar perlu belajar semua alat muzik yang terdapat dalam ensembel berkenaan. Begitu juga dengan Wayang Kulit dan Makyong, para pengamal menekankan kepentingan pembelajaran semua alat muzik dalam ensembel tersebut.

Terdapat banyak perbezaan ciri di antara ensembel Gamelan jika dibandingkan dengan ensembel muzik barat. Pengamal yang ditemu bual bersetuju dengan Supanggah (2008) bahawa antara perbezaan tersebut ialah: i) penekanan kepada kebersamaan dengan tidak dikuasai alat individu; ii) tahap sensitiviti dan kedalaman rasa adalah

penting berbanding dengan kehebatan peribadi; iii) teknik boleh dipelajari pada waktu yang sama mempelajari repertoire; iv) kepekaan aural adalah sangat penting dalam memainkan alat Gamelan di mana dialog muzik berlaku melalui pendengaran; dan v) perubahan muzik ditanda atau diketuai oleh gendang melalui isyarat aural.

Dapatan Bagi Soalan Kajian 2

Soalan kajian 2 berusaha untuk menjawab persoalan, “Apakah mekanisme yang boleh digunakan untuk menilai pencapaian muzik bagi pemuzik yang terlibat dalam muzik tradisional Melayu?”

Solo lawan. Dalam tradisi muzik klasik barat, alat muzik sering dipersembahkan secara solo dan juga dimainkan secara berkumpulan. Oleh itu, kebanyakan sistem peperiksaan muzik gred antarabangsa menawarkan kurikulum dan penilaian bagi instrumen solo. Tidak seperti alat seni muzik barat, alat muzik tradisional Melayu kebanyakannya dimainkan sebagai sebahagian daripada satu ensemble. Sebagai contoh, semua tenaga pengajar Gamelan dan pemuzik yang ditemu bual berpendapat bahawa pelajar perlu belajar semua alat muzik dalam sesuatu ensemble itu. Mereka mencadangkan bahawa kemahiran pelajar bermain semua alat muzik yang terdapat dalam sesuatu ensemble yang dipelajari perlu dinilai. Justeru pertimbangan perlu diberikan samada genre atau alat yang sepatutnya dinilai. Keadaan ini menuntut untuk bukan sahaja pendekatan yang berbeza dalam penilaian tetapi proses penilaian yang lebih kompleks berbanding dengan penilaian pemain secara solo dalam sistem peperiksaan muzik bergred barat.

Isu kurikulum. Terbukti melalui pemerhatian dan nota lapangan semasa proses memungut data, salah satu aspek yang harus diberi pertimbangan dalam menentukan kerangka peperiksaan bergred untuk muzik tradisional Melayu ialah mengwujudkan mekanisme bagi menilai pelbagai sifat ensemble dan alat dalam sesebuah ensemble. Bagi menentukan mekanisme penilaian, isu kurikulum dari segi pengetahuan, kemahiran, repertoire dan amalan persembahan perlu dikenal pasti dan digariskan untuk setiap tradisi muzik dan seterusnya reka bentuk kurikulum harus memberi pertimbangan agihan kandungan mengikut tahap/gred. Penggubal kurikulum harus melibatkan gabungan pengamal muzik dan pakar rekabentuk kurikulum.

Kriteria dan instrumen penilaian. Seperti yang ditekankan oleh McPherson dan Thompson (1998), pemilihan kriteria dan instrumen penilaian akan mempengaruhi dan membentuk proses penilaian. Seterusnya reka bentuk kurikulum, aspek penilaian bagi genre muzik tradisional seperti kecekapan teknikal dan muzikal, kefahaman interpretatif dan kesedaran stailistik perlu ditentukan. Dalam muzik tradisional Melayu, bermain dari ingatan, bermain melalui pendengaran dan improvisasi merupakan aspek-aspek tambahan yang perlu dipertimbangkan. Kriteria juga perlu ditentukan bagi persembahan setiap alat dalam ensemble dan sebagai satu ensemble. Untuk kumpulan seperti gamelan di mana pemuzik dikehendaki memainkan semua alat atau satu alat daripada setiap satu kumpulan, peruntukan markah harus mengambil kira sifat dan fungsi alat tersebut. Bagi ensemble wayang kulit pula, sebagai alat yang sukar untuk dikuasai, serunai tidak perlu diwajibkan terutamanya pada tahun-tahun

awal pembelajaran. Dengan itu, pada gred yang lebih rendah tidak perlu diwajibkan penilaian ke atas alat tersebut.

Muzik tradisional asalnya merupakan tradisi lisan di mana pembelajaran adalah melalui pendidikan non-formal, iaitu, dengan mendengar, memerhati dan bermain. Kepekaan aural adalah sangat penting di mana dialog muzik berlaku melalui pendengaran. Dalam genre muzik kajian ini, perubahan muzik ditanda atau dipimpin oleh gendang melalui isyarat aural. Penekanan diberikan kepada kerjasama dan kekitaan dalam ensembel tanpa didominasi oleh mana-mana alat individu. Tahap sensitiviti dan kedalaman rasa adalah penting berbanding dengan kehebatan peribadi (Supanggah, 2008). Ini membawa kepada implikasi bahawa komponen afektif atau jiwa (ekspresi) adalah kriteria penting dalam penilaian.

Sebagai tradisi lisan, muzik diekspresi secara berbeza oleh setiap pemuzik. Oleh itu, ekspresi merupakan satu komponen yang amat penting dalam pengajaran muzik tradisional Melayu. Kemungkinan wujud pelbagai tafsiran ke atas sesuatu repertoir termasuk improvisasi bergantung kepada lokasi dan amalan persembahan kumpulan yang perlu diambil kira dalam penilaian. Ketiga-tiga domain pembelajaran, iaitu kognitif, psikomotor dan afektif perlu dinilai secara kumulatif. Seperti yang ditekankan oleh pengamal, perlu ada keseimbangan antara kemahiran persembahan, pengetahuan, corak pemikiran, sikap, kelakuan / perilaku, dan etika yang secara kolektif membentuk tradisi sesuatu jenis muzik.

Repertoir. Dari segi repertoir, bilangan lagu untuk dinilai dan kriteria untuk memilih repertoir seperti mudah untuk didengar, disukai, popular, atau lagu standard perlu ditentukan. Di samping itu, jika sesuatu alat digunakan dalam pelbagai jenis ensembel, pertimbangan perlu diberikan jika penilaian harus berasaskan repertoir dari bentuk genre muzik tradisional yang dipilih atau repertoir daripada pelbagai genre di mana alat tersebut digunakan. Persembahan pada alat-alat muzik yang berbeza boleh juga dinilai secara berbeza kerana melibatkan kemahiran teknikal yang berbeza dan dikaitkan dengan repertoir yang berbeza.

Pentadbiran penilaian. Sifat sesuatu ensembel muzik itu boleh memberi kesan kepada bentuk peperiksaan untuk genre muzik tradisional Melayu. Pertimbangan perlu diberikan untuk memastikan persekitaran ensembel dapat diwujudkan semasa penilaian. Bagi genre muzik tradisional yang memerlukan ahli muzik untuk memainkan semua alat dalam ensembel berkenaan, lebih banyak masa yang diperlukan untuk proses penilaian bergantung kepada bilangan alat dan repertoir untuk dimainkan dan dinilai. Ini seterusnya akan mengakibatkan masa dan kos yang lebih diperlukan bagi menguruskan sesuatu peperiksaan. Oleh kerana penilaian berlaku dalam konteks ensembel, maka pertimbangan harus diberikan kerana kemungkinan khidmat beberapa penilai diperlukan. Seperti yang dicadangkan oleh pengamal yang ditemu bual, penilai perlu dipilih dalam kalangan mereka yang berpengetahuan dan berpengalaman secara langsung dalam genre muzik tradisional yang dinilai. Hal ini penting untuk tujuan mendapatkan penerimaan sistem peperiksaan yang dicadangkan serta piawai taksiran. Di samping itu, penilai turut perlu dilatih untuk menilai. Para pengamal yang ditemu bual turut mencadangkan supaya pemeriksa turut serta sebagai salah seorang

pemain dalam ensembel persembahan calon bagi membuat penilaian yang lebih baik terhadap kefahaman calon tentang muzik yang dimainkan.

Kesimpulan dan Cadangan

Percanggahan yang wujud di antara pengamal muzik tradisional yang ditemu bual mengenai strategi pengajaran, proses penilaian dan pemilihan repertoir menunjukkan kerja yang kompleks serta cabaran besar yang perlu dihadapi dalam mereka bentuk kurikulum standard dan dalam menstrukturkan kaedah penilaian bagi pelbagai genre muzik tradisional tempatan mengikut kerangka sistem peperiksaan bergred. Di samping itu, kurangnya kajian ilmiah mengenai pembelajaran serta proses penilaian yang berlaku dalam pelbagai genre muzik tradisional merupakan satu masalah utama dalam pendidikan muzik di Malaysia. Oleh itu, lebih banyak kajian yang memberi tumpuan kepada aspek-aspek pedagogi termasuk penilaian terhadap pelbagai genre muzik tradisional tempatan perlu dijalankan.

Tradisi muzik Malaysia merangkumi falsafah dan amalan yang berbeza daripada paradigma muzik barat. Perkara ini sekiranya tidak diberi perhatian sewajarnya akan membawa implikasi terhadap proses pengajaran, pembelajaran dan penilaian termasuk kemungkinan memesongkan pemahaman makna sebenar budaya muzik itu sendiri. Oleh yang demikian, sebarang percubaan untuk memperkenalkan peperiksaan standard dan berstruktur serta sistem pensijilan berdasarkan model peperiksaan muzik bergred antarabangsa mempunyai kecenderungan membawa kepada perbuatan imperialisme budaya jika mereka yang terlibat dalam mereka bentuk kurikulum peperiksaan tidak menyedari makna budaya dan konsep asas yang mendasari muzik tradisi tempatan. Oleh itu, sifat genre setiap muzik dan konteks budaya amalan persembahan, cara mengajar dan belajar termasuk kaedah penilaiannya perlu diambil kira dalam mereka bentuk penilaian berstruktur dan sistem pensijilan untuk muzik tradisional Malaysia.

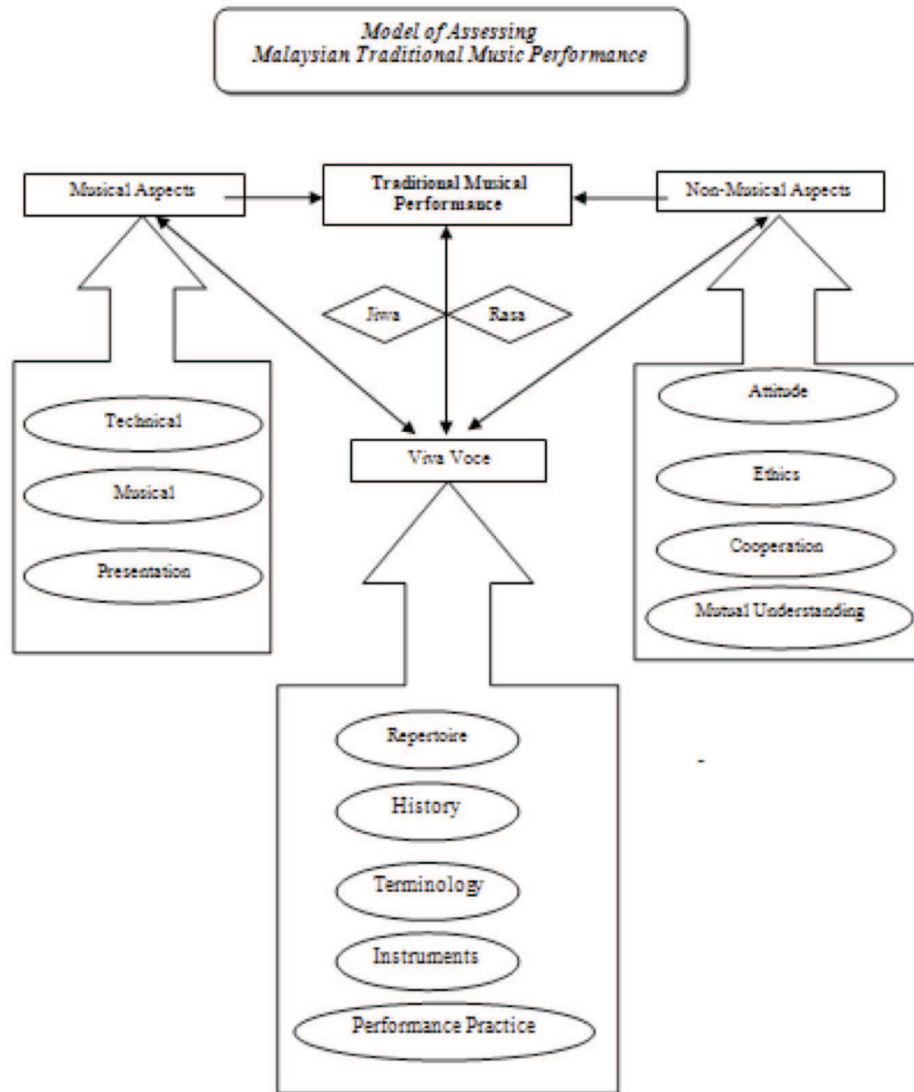
Dalam tradisi muzik klasik barat, salah satu aspek yang paling penting dalam menghasilkan muzik dan pembelajaran muzik ialah aspek notasi muzik. Oleh yang demikian, kemahiran membaca dan bermain menggunakan notasi muzik merupakan aspek penting yang dinilai dalam peperiksaan muzik bergred antarabangsa. Bahan kurikulum termasuk repertoir untuk peperiksaan muzik dipersembahkan dalam bentuk notasi muzik dan skor. Di sebaliknya, aspek membaca notasi muzik bukan merupakan amalan asal bagi kebanyakan genre muzik tradisional tempatan. Justeru, penggunaan notasi muzik barat sama ada dalam pengajaran, pembelajaran atau semasa persembahan muzik boleh membawa kepada beberapa isu. Amalan-amalan tradisi muzik tempatan yang dimiliki secara tradisi lisan mungkin hilang apabila diletakkan dalam kerangka model sistem peperiksaan muzik bergred barat. Ini merupakan satu lagi isu utama yang perlu ditangani dalam memperkenalkan sistem peperiksaan bergred untuk muzik tradisional tempatan. Tugas ini menjadi lebih mencabar kerana pendidik muzik di Malaysia umumnya menyamakan pembacaan notasi muzik dengan pembelajaran muzik.

Seperti kebanyakan tradisi muzik bukan barat yang lain, muzik tradisional Malaysia yang diturunkan kepada generasi muda melalui konteks pendidikan informal dan bukan formal. Proses pembelajaran dalam konteks budaya secara semula jadinya

mengambil masa yang lama bagi seorang individu untuk memperolehi pengetahuan dan kemahiran muzik. Menurut Nketia (1974), seseorang individu belajar melalui pemerhatian dan peniruan dan terpaksa bergantung pada mata, telinga dan ingatan sendiri, dan memperoleh teknik pembelajaran secara sendiri. Begitu juga semua tenaga pengajar dan ahli muzik yang ditemu bual dalam kajian ini menekankan kepentingan aspek 'rasa dan jiwa'. Pada pendapat mereka 'rasa dan jiwa' hanya boleh dicapai melalui pemahaman yang baik tentang tradisi muzik berkenaan dan juga melalui teknik bermain yang sesuai untuk mendapatkan sentuhan yang betul. Di samping itu, semua pakar yang ditemu bual menegaskan bermain melalui hafalan sebagai penting dalam mencapai 'rasa dan jiwa'. Notasi bagi mereka tidak penting walaupun tidak menolak bahawa beberapa bentuk notasi boleh membantu pada tahap tertentu dalam proses pembelajaran.

Dalam tradisi muzik klasik barat, alat muzik sering dipersembahkan secara solo dan juga dimainkan secara berkumpulan. Oleh itu, kebanyakan sistem peperiksaan muzik gred antarabangsa menawarkan kurikulum dan penilaian bagi instrumen solo. Tidak seperti alat seni muzik barat, alat muzik tradisional Malaysia kebanyakan dimainkan sebagai sebahagian daripada satu ensemble. Sebagai contoh, semua tenaga pengajar gamelan dan pemuzik yang ditemu bual berpendapat bahawa pelajar perlu belajar semua alat muzik dalam sesuatu ensemble itu. Mereka mencadangkan bahawa kemahiran pelajar bermain semua alat muzik yang terdapat dalam sesuatu ensemble yang dipelajari perlu dinilai. Keadaan ini menuntut untuk bukan sahaja pendekatan yang berbeza dalam penilaian tetapi proses penilaian yang lebih kompleks berbanding dengan penilaian pemain secara solo dalam sistem peperiksaan muzik bergred barat.

Aspek yang dinilai merupakan komponen penting dalam peperiksaan sebagai panduan kepada penilai dan pelajar untuk mengetahui keperluan serta tahap persembahan yang diharapkan. Hasil daripada analisis data yang terkumpul dalam kajian ini, berikut adalah cadangan satu model penilaian muzik tradisional Malaysia (rajah 1) yang merangkumi domain kognitif, psikomotor dan afektif.

Rajah 1 Model untuk menilai persembahan muzik tradisional Malaysia

Model ini menunjukkan bahawa aspek persembahan yang harus dinilai merangkumi aspek praktikal dan teori. Aspek praktikal adalah merujuk kepada aspek yang dinilai dalam bahagian persembahan peperiksaan. Bahagian ini dibahagikan kepada dua komponen iaitu faktor muzikal dan bukan muzikal. Faktor muzikal merangkumi dimensi teknikal, muzikal dan penyampaian. Dimensi teknikal merujuk kepada kecekapan teknikal permainan alat dari segi pengeluaran ton, intonasi dan keupayaan untuk melaksanakan pelbagai teknik dengan kawalan dan kelancaran serta ketepatan pic, irama, tempo, dan artikulasi.

Dimensi muzikal pula merujuk kepada pemahaman isu-isu muzikal, stailistik dan ekspresi. Ini melibatkan kesedaran muzikal dan kefahaman interpretatif terhadap muzik yang dimainkan termasuk aspek seperti frasa, dinamik, dan kesedaran

ensembel. Kesedaran ensembel adalah merujuk kepada sumbangan individu kepada kesepaduan bunyi ensembel berkenaan termasuk kesedaran intonasi, kesepaduan dan keseimbangan, tempo dan gaya serta kesatuan perasaan.

Muzik tradisional asalnya merupakan tradisi lisan di mana pembelajaran adalah melalui pendidikan bukan formal, iaitu, dengan mendengar, memerhati dan bermain. Justeru, kepekaan aural adalah sangat penting di mana dialog muzik berlaku melalui mendengar. Ini membawa kepada implikasi bahawa komponen afektif atau ungkapan jiwa adalah satu aspek penting yang perlu dinilai. Dalam beberapa genre muzik yang dikaji, perubahan muzik ditanda atau dipimpin oleh gendang melalui isyarat aural. Justeru penekanan harus diberikan kepada elemen kerjasama, kebersamaan dan interaksi pemain dalam ensembel tanpa didominasi oleh alat individu dan di mana tahap sensitiviti dan kedalaman rasa adalah penting berbanding dengan kehebatan peribadi (Supanggah, 2008).

Dimensi penyampaian pula merujuk kepada rasa persembahan yang sesuai dengan genre dan gaya muzik, komunikasi dengan pemain lain, kemahiran ensembel dan mendengar, kepimpinan di mana sesuai dan kolaborasi muzik dengan pemain lain. Sekiranya sebuah ensembel yang dinilai adalah salah satu di mana calon perlu bermain pelbagai alat, kriteria penilaian turut perlu mengambil kira hakikat ini.

Faktor bukan muzikal seksyen persembahan adalah merujuk kepada unsur-unsur seperti sikap pemuzik apabila berfungsi dalam ensembel, etika dalam membuat persembahan genre muzik tertentu, kerjasama, hubungan baik dengan muzik dan alat, dan saling memahami.

Komponen kedua model yang dicadangkan ini ialah Viva Voce iaitu berkaitan dengan pengetahuan muzik. Aspek yang dinilai termasuklah dari segi sejarah, latar belakang, alat muzik, repertoir dan amalan persembahan. Adalah dicadangkan supaya komponen ini merangkumi soalan mengenai pemahaman elemen-elemen muzik, terma, teknik, fungsi instrumental, repertoir, gaya muzik dan pemahaman tentang estetik genre atau ensemble muzik yang dinilai.

Penutup

Penubuhan satu sistem penilaian dan pensijilan berdasarkan sistem peperiksaan muzik bergred antarabangsa untuk muzik tradisional tempatan adalah penting untuk memastikan kelestarian warisan muzik tradisional Malaysia di masa hadapan. Walau bagaimanapun, usaha bagi merealisasikan penubuhan sistem penilaian yang standard dan berstruktur ini terpaksa mendepani pelbagai cabaran. Isu-isu seperti menjaga keaslian dan imperialisme budaya perlu diberi pertimbangan dan diambil perhatian yang sewajarnya untuk memastikan penerimaan dan kejayaan sistem penilaian dan pensijilan yang bakal dibangunkan. Justeru lebih banyak kajian yang berkaitan perlu dijalankan di masa hadapan dengan meninjau lain-lain genre muzik tradisional sama ada solo mahupun ensembel.

Rujukan

- Associated Board of the Royal Schools of Music Annual Review. (2005). ABRSM: London, UK.
- Choo, M. Y. (2003). *Kesedaran dan kepentingan mewujudkan Badan Peperiksaan Muzik Tempatan di Malaysia*. (Thesis). Sarawak: Universiti Malaysia Sarawak.
- Creswell. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). *Educational research* (8thed). New York, NY: Pearson.
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in methodology of grounded theory*. Mill Valley, CA: Sociological Press.
- Johami Abdullah. (2010). *Pendidikan muzik kontemporari edisi kedua*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa & Pustaka.
- Kvale, S. (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Leung, C. C. (2003). *The role of Chinese music in secondary school education in Hong Kong*. Doctoral dissertation, RMIT University, Melbourne, Australia.
- Lincoln, Y., & Guba, E. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- McPherson, G. E., & Thompson, W. F. (1998). Assessing music performance: Issues and influences. *Research Studies in Music Education*, 10, 12-24.
- Miles, M.B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nded.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Ministry of Information, Communication and Culture, Malaysia. (2011). *Pelan Tindakan Pembangunan Industri Muzik Malaysia 2011-2013*. Kuala Lumpur: Ministry of Information, Communication and Culture, Malaysia.
- Mohd. Fadzil, A. R. & Thia, S. S. (2005). *Establishing the Malaysian music examination board: Isn't it timely?* Paper presented at the 3rd Malaysian Music Education Conference, Perak.
- Mohamad Ghouse Nasaruddin. (1979). *Dance and music of the performing arts of Malaysia*. (Doctoral dissertation). Indiana University, Indiana, USA.
- Morse, J. M., & Field, P. A. (1995). *Qualitative research methods for health professionals*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nettl, B. (1995). *The western impact on world music: Change, adaptation, and survival*. New York, NY: Schirmer Books.
- Nketia, J. H. Kwabena. (1974). *The music of Africa*. New York, NY: Norton.
- Robbins, J. H. & Howard, J. (2007). *Whose performance is it anyway? Reflections on examining music, meanings, standards, and reliability in an international context*. Paper presented at the 33rd Annual IAEA Conference, Baku.
- Ross, V. (2002). *External public piano examinations in Malaysia: Social and symbolic significance*. (Doctoral dissertation). Deakin University, Victoria, Australia.
- Supanggah, R. (2008). Pengalaman mengurus, memperlekap dan memperluas kaedah pengajaran seni di Sekolah Tinggi Kesenian Indonesian pengkhususan seni muzik dan tari gamelan. Paper presented at the *World Gamelan Symposium and Festival 2008*, Terengganu, Malaysia.
- Zaharul, L. S., & Shahanum, M.S. (2014). *Developing an Assessment and Certification System for Malaysian Traditional Music Based on the International Graded Music Examinations Model: Challenges & Concerns*. In J. G. Laborda (Ed.), *Procedia – Social and Behavioral Sciences: Proceedings of 4th World Conference on Learning Teaching and Educational Leadership (WCLTA-2013)*, 25 August 2014 (pp. 561-565). Amsterdam: Elsevier Ltd. Retrieved from <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814035228>

Biographies

Zaharul Lailiddin Saidon is an Associate Professor of Music Education at the Sultan Idris Education University (UPSI), Tanjong Malim, Malaysia, where he teaches courses in music education and marching band techniques. Zaharul currently serves as the Dean of the Faculty of Music & Performing Arts at the university. He received his undergraduate degree in music from Southern Illinois University, USA, and master's degree in education from the University of Houston, Texas, USA. Zaharul is one of the founding members of the Malaysia Band Association and the Malaysian Association for Music Education.

Email: czarlyle@yahoo.co.uk

Shahanum Mohd. Shah is Associate Professor of Music Education at the Universiti Teknologi MARA, Malaysia and is currently the Deputy Dean of Academic Affairs at the Faculty of Music. She holds a Bachelor of Music (Perf.) (Hons) degree from Adelaide University, Australia, and a Master of Music Education and PhD degrees (Major: Music Education; Minors: Ethnomusicology and Administration) from Indiana University, Bloomington, USA. Her primary research interests include psychology of music, teaching and learning of music, assessment, and the Malay gamelan.

Email: shahanum@salam.uitm.edu.my